

منابع مرجع الکترونیکی electronic reference resources

توسعه روزافزون و سریع فناوری های نوین اطلاعاتی، به ویژه اینترنت با ارائه خدماتی نظیر پست الکترونیکی و چت، خدمات دهی کتابخانه هارا با انقلابی عظیم مواجه ساخته است. یکی از بخش هایی که با توجه به پیشرفت فناوری های اطلاعاتی دچار تحول شده است، بخش مرجع است. با پیشرفت های اخیر نظیر اینترنت، موتورهای جستجو، ظهور پایگاه های اطلاعاتی تخصصی، افزایش انتشارات الکترونیکی و ... خدمات مرجع دچار تحول شده و یک محیط مرجع مبتنی بر وب همچون «میز مرجع دیجیتال» به وجود آمده است.

خدمات مرجع رقومی که از دهه ۱۹۷۰ وارد حوزه کتابداری شد به عنوان یک سیستم مبتنی بر وب از طریق اینترنت به صورت پست الکترونیکی، فرم های وبی، پیغام دهی همزمان (گفتگوی اینترنتی و ارتباط ویدیویی) و هوش مصنوعی ارائه می شود. در این سیستم، جستجوی پیوسته جزئی از خدمات مرجع است و لازمه آن فراگیری مهارت های فنی بیشتر کتابداران مرجع نسبت به قبل است. در دو دهه اخیر، مؤسسات و کتابخانه های ملی بسیاری تلاش هایی درخصوص به کارگیری خدمات مرجع رقومی انجام دادند. از جمله کتابخانه کنگره امریکا، استرالیا، اسکاتلند و غیره که این مسئله نوید دهنده پیشرفت و توسعه بخش خدمات مرجع خواهد بود.

اهمیت خدمات مرجع رقومی در کتابخانه ها مرجع رقومی به عنوان نظامی نوین در اشاعه خدمات مرجع، به دلیل ویژگی ها و اهداف خاص کتابخانه ها در جهت اطلاع رسانی مناسب، اثر شگرفی بر آنها داشته است. در هزاره جدید، کتابداران کتابخانه ها، متخصصان اطلاع رسانی هستند. کتابداران جدید باید توانایی تحلیل اطلاعات برای تصمیم گیری کاربردی و از انواع خدمات (نظیر خدمات آگاهی رسانی جاری، تحویل مدرک، اشاعه گزینشی و ...) برای اشاعه اطلاعات به کاربران استفاده کنند. کتابداران جامعه دانایی محور، قادرند اطلاعات صحیح و با ارزش را برای کاربران خود تهیه کنند. آنها، دورنمای اهداف و نیازهای سازمان و کاربران خود را درک میکنند و می توانند اطلاعاتی را که در حرکت راهبردی سازمان و برآوردن نیاز واقعی کاربران مؤثر است از میان منابع مختلف (چه به صورت چاپی و چه به صورت ارتباط پیوسته) شناسایی کنند و از طریق فناوری های نوین، خدمات جدیدی همچون میز مرجع رقومی را به کاربران خود ارائه نمایند.

اهداف اصلی این درس عبارت است از :

۱. ایجاد مهارت های جستجو و بازیابی اطلاعات در اینترنت
۲. شناسایی منابع مهم مرجع الکترونیکی
۳. جستجو در اینترنت برای دستیابی به منابع مرجع الکترونیکی
۴. دسترسی به اطلاعات و یافت پاسخ سوالات مرجع بدون حضور فیزیکی در کتابخانه .

برای رسیدن به هدف اول، به ارائه شیوه های جستجو و انواع قابلیت های نرم افزار جستجو می پردازیم و نمونه های جستجو در این نرم افزارها را مرور می کنیم. برای رسیدن به هدف دوم به معرفی منابع پایه و اساسی مرجع الکترونیکی پرداخته میشود، و در مورد ساختار و محتوای اطلاعاتی هر کدام توضیح داده میشود.

برای رسیدن به هدف سوم و چهارم با طرح پرسش هایی از این منابع شرکت کنندگان به جستجو در منابع معرفی شده در اینترنت پرداخته و پاسخ درست را مییابند. تکرار این تمرین ها قابلیت جستجو و بازیابی سریع اطلاعات را در کتابداران را در پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی مخاطبین افزایش می دهد.

فصل ۱. خدمات مرجع دیجیتالی (کلیات)

جلسه ۱: تعاریف، فلسفه، تاریخچه و معرفی نمونه ها

عناوین اجزای آموزشی : SCO

- SCO1 مقدمه
- SCO2 تعاریف و مفاهیم
- SCO3 تاریخچه
- SCO4 اهمیت خدمات مرجع دیجیتالی در کتابخانه ها
- SCO5 فلسفه خدمات مرجع

جلسه ۲ کارکردها ، فرایند مرجع ، کتابدار مرجع و کارکردها

عناوین اجزای آموزشی : SCO

- SCO1 کارکردهای اساسی خدمات مرجع دیجیتالی
- SCO2 فرآیند و مدل کار مرجع
- SCO3 کتابدار مرجع دیجیتالی
- SCO4 عملکردها و مهارت‌های کتابدار مرجع
- SCO5 نقش کتابدار مرجع به عنوان مربی

جلسه ۳: میز مرجع دیجیتالی، الگو، فرآیند و عناصر نرم افزار میز مرجع دیجیتالی

عناوین اجزای آموزشی : SCO

- SCO1 الگوی میز مرجع دیجیتالی
- SCO2 عناصر اصلی نرم‌افزار میز مرجع دیجیتالی
- SCO3 فرآیند کلی میز مرجع دیجیتالی

جلسه ۴: نمونه های میز مرجع دیجیتالی

عناوین اجزای آموزشی : SCO

- SCO1 مقدمه
- SCO2 کتابخانه های دانشگاهی
- SCO3 کتابخانه های ملی
- SCO4 مراکز غیر کتابخانه ای

عنوان فصل ۲. خدمات مرجع دیجیتالی (مدل ها)

جلسه ۵: انواع مدل های خدمات مرجع دیجیتالی، مدل ناهمزمان، انواع ، معایب و مزایا

عناوین اجزای آموزشی : SCO

- SCO1 مقدمه
- SCO2 خدمات مرجع ناهمزمان، خدمت مرجع پست الکترونیک
- SCO3 خدمت مرجع به وسیله فرم وبی
- SCO4 خدمت مرجع از طریق پیام کوتاه SMS

جلسه ۶: خدمات مرجع همزمان، انواع، مزایا و معایب

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 خدمات مرجع همزمان، گفتگوی اینترنتی ساده

SCO2 گفتگوی اینترنتی پیشرفته، پیام رسانی فوری

SCO3 انتقال صوت از طریق پروتکل اینترنت VOIP، سرویس مرجع از طریق همایش ویدیویی، خدمت مرجع مشارکتی

عنوان فصل ۳. ابزارهای کاوش

جلسه ۷: اینترنت، وب، ابزار کاوش، موتور کاوش

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تاریخچه اینترنت

SCO2 تار جهانگستر شبکه جهانی وب

SCO3 ابزارهای کاوش در اینترنت، تاریخچه

SCO4 موتورهای کاوش، ساختار موتورهای کاوش، نمایندگان هوشمند

جلسه ۸: راهنمای موضوعی، شباهت ها و تفاوت های راهنماها و موتورهای کاوش، ابرموتور کاوش، توانمندی نرم

افزار کاوش، نمونه ها

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 راهنماهای موضوعی، مزایا و محدودیت ها

SCO2 ابزارهای کاوش ترکیبی، ابرموتور کاوش

SCO3 ویژگی های نرم افزار کاوش، فهرست موتورهای کاوش، ابرموتورهای کاوش ویژگی های نرم افزار کاوش

عنوان فصل ۴. واژه نامه های رقومی (شامل عمومی، تخصصی)

جلسه ۹: تعریف و انواع واژه نامه های عمومی، زبانی و تخصصی

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تعریف واژه نامه ها و انواع آن

SCO2 فرهنگ های عمومی، فرهنگ های زبانی

SCO3 فرهنگ های تخصصی (موضوعی)، فرهنگ های حوزه علوم انسانی

SCO4 فرهنگ های تخصصی علوم اجتماعی، اقتصاد، فرهنگ های تخصصی فلسفه و روانشناسی

جلسه ۱۰: بقیه واژه نامه های تخصصی، ارزیابی

عناوین اجزای آموزشی : SCO

- SCO1 علوم پزشکی
- SCO2 فنی و مهندسی
- SCO3 کشاورزی
- SCO4 ایران و اسلام، ارزیابی

عنوان فصل ۵. دایره المعارف های رقومی (شامل عمومی، تخصصی)

جلسه ۱۱: تعریف، انواع، دایره المعارف های عمومی

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تعریف

SCO2 انواع

SCO3 دایره المعارف های عمومی

SCO4 نمونه ها

جلسه ۱۲: دایره المعارف های تخصصی

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 علوم انسانی

SCO2 هنر

SCO3 فنی و مهندسی

SCO4 کشاورزی

SCO5 نمونه ها

عنوان فصل ۶. کتابشناسی ها و فهرست های عمومی و تخصصی دیجیتالی

جلسه ۱۳: کتابشناسی ها، تعریف، انواع

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تعریف

SCO2 انواع

SCO3 کتابشناسی عمومی

SCO4 کتابشناسی تخصصی

SCO5 نمونه ها

جلسه ۱۴: فهرست ها و فهرستگان ها، تعریف، انواع، نمونه ها

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تعریف

SCO2 انواع

SCO3 فهرست ها (عمومی ، تخصصی)

SCO4 نمونه ها

SCO5 فهرستگان (عمومی ، تخصصی)

SCO6 نمونه ها

فصل ۷. چکیده نامه ها و نمایه نامه های رقومی

جلسه ۱۵: منابع مرجع فوری

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تعریف

SCO2 انواع

SCO3 چکیده نامه

SCO4 نمونه ها

SCO5 نمایه نامه ها

SCO6 نمونه ها

جلسه ۱۶: شبه دایره المعارف های دیجیتالی

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تعریف

SCO2 انواع

SCO3 دستنامه

SCO4 دستورنامه

SCO5 راهنما

SCO6 سالنامه و سالنما ها

SCO7 نمونه ها

فصل ۸. منابع جغرافیایی رقومی

جلسه ۱۷. تعریف ، انواع ، نمونه ها

عناوین اجزای آموزشی : SCO

SCO1 تعریف

SCO2 انواع

SCO3 فرهنگ های جغرافیایی

SCO4 اطلس ها

SCO5 نقشه ها

SCO6 راهنماها

SCO7 نمونه ها

منابع و مراجع اصلی فارسی:

- مرادی، نورالله. مرجع شناسی: شناخت خدمات و کتاب های مرجع. تهران: فرهنگ معاصر، ۱۳۷۴
- دیانی، محمد حسن، معرف زاده، عبدالحمید، مبانی مرجع: فنون پرسش و پاسخ یابی از منابع کتابخانه. مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت فرهنگی، ۱۳۷۰
- کتس، ویلیام ای. مرجع شناسی عمومی و تخصصی. به کوشش حمید محسنی؛ ترجمه آیدین آذری، محسن عزیزی و حمید محسنی. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۹۰.
- صافی، قاسم. مرجع شناسی عمومی، فارسی و عربی. تهران: سپهر سخن؛ چاپار، ۱۳۸۵.
- کتس، ویلیام ای. واژه نامه ها. ترجمه آیدین آذری. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- کتس، ویلیام ای. دایره المعارف ها. ترجمه آیدین آذری. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- کتس، ویلیام ای. کتابشناسی ها. ترجمه آیدین آذری. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- کتس، ویلیام ای. منابع ارجاع آماده. ترجمه آیدین آذری. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۸۴.
- شعبانی، احمد. مرجع شناسی تخصصی با گرایش علوم انسانی و اجتماعی. تهران: نشر چاپار، ۱۳۸۵

منابع اصلی انگلیسی:

Cheney, Frances Neel. Fundamental Reference Sources Chicago: American Library Association, 1971.
 Kats, William. A. Introduction to Reference Work. New York: Mc Graw-Hill,
 ۱۹۸۷

